

Basale smittevernrutiner i helsetjenesten (basale rutiner)

Presentasjon utarbeidet for undervisning

Basale rutiner - historikk

- Standard forholdsregler (*standard precautions*). Centers for Disease Control and Prevention (CDC) i 1996
 - Hensikt: Å forene tidligere anbefalinger for isolering av smittsomme sykdommer og tiltak ved eksponering for blod og andre kroppsvæsker
- CDC reviderte forholdsreglene i 2007
 - Alle kroppsvæsker, sekreter og ekskretter behandles som mulig smitteførende uavhengig av smittestatus hos pasienten
 - Hensiktsmessige anbefalinger for tiltak ved luft-, dråpe- og kontaktsmitte kom i tillegg
- Norge 2009:
 - Forholdsreglene utviklet videre til å gjelde alle grunnleggende rutiner for å hindre smittespredning i helsetjenesten

Basale rutiner - introduksjon

- Gjelder ved arbeid med alle pasienter, uavhengig av mistenkt eller bekreftet diagnose eller antatt infeksjonsstatus
- Beskytter helsepersonellet mot smitte
- Forebygger smitte til og mellom pasienter
- Gyldighet i hele helsetjenesten, men utarbeidet spesielt for helseinstitusjoner

Basale rutiner - introduksjon

- Alle kroppsvæsker inklusive blod, sekreter og ekskreter (unntatt svette), ikke-intakt hud og slimhinner kan inneholde smittestoffer
- Gjennomføring av basale rutiner overfor alle pasienter vil redusere risikoen for smitte fra både kjente og ukjente smittekilder, inkl. forebygging av blodsmitte
- Bruk avhenger av type pasientkontakt og graden av forventet eksponering for smittestoffer
- Ved kjent eller mistenkt infeksjon med enkelte smittestoffer, må basale rutiner utvides med isolering av pasienten

Basale rutiner - terminologi

- Den norske oversettelsen av det amerikanske begrepet *Standard precautions* har variert:
 - *sykehushygieniske standardtiltak, basale sykehushygieniske prinsipper, grunnleggjande smitteverntiltak, basale hygienerutiner og basale hygienetiltak*
- Detaljene i de konkrete rådene kan også variere noe, men prinsippene er i hovedsak de samme
- **Basale smittevernrutiner i helsetjenesten** som i kortversjon omtales som **basale rutiner**

Bruk av basale rutiner:

- 1. Ved kontakt med alle pasienter**
 - Utfør håndhygiene
- 2. Ved kontakt med pasienter der det er risiko for å komme i kontakt med kroppsvæsker, ikke-intakt hud eller slimhinner**
 - Vurder de andre basale rutinene i tillegg til håndhygiene
- 3. Ved kontakt med pasienter med kjente eller mistenkte smittestoff**
 - Vurder forsterkede smitteverntiltak i tillegg til basale rutiner

Basale rutiner - innhold

- Håndhygiene
- Hostehygiene
- Pasientplassering
- Personlig beskyttelsesutstyr
 - Beskyttelse av hendene, beskyttelse av munn og nese, beskyttelse av øyne, beskyttelse av arbeidstøy og hud.
- Håndtering av pasientnært utstyr
- Renhold og desinfeksjon
- Avfallshåndtering
- Håndtering av sengetøy og tekstiler
- Trygg injeksjonspraksis
- Desinfeksjon av hud
- Beskyttelse mot stikkskader

Håndhygiene (1)

Ett av de viktigste enkelttiltakene for å forebygge smittespredning i helsetjenesten.

- Kortklippede negler (<2 mm ut fra fingertuppen), uten kunstige negler. Ikke bære smykker som ringer, armbånd eller armbåndsur
- Hånddesinfeksjon med alkoholbasert hånddesinfeksjonsmiddel er førstevalg. Unntaket er når hendene er **synlig tilskitnet**; da benyttes håndvask
- Bruk håndvask med vanlig såpe og vann når hendene er synlig tilskitnet og tørk deretter med engangshåndklær

Håndhygiene (2)

- Håndhygiene utføres før rene og etter urene arbeidssituasjoner/prosedyrer, slik som:
 - før og etter fysisk kontakt med pasienter
 - mellom uren og ren kontakt hos samme pasient
 - mellom forskjellige prosedyrer på samme pasient
 - etter kontakt med forurensede gjenstander og utstyr
 - før håndtering av rent utstyr
 - før legemiddelhåndtering
 - før håndtering og servering av mat
 - etter at hansker er tatt av

Hostehygiene

- Ved hosting, nysing og økt sekresjon fra luftveiene er det viktig for personalet, pasienter og pårørende, å utvise forsiktighet for å hindre smitte
- Unngå å hoste eller nyse direkte mot andre og dekk til munn og nese med papir som umiddelbart kastes
- Vurder om den som hoster og nyser skal bruke munnbind i spesielle situasjoner
- Utfør håndhygiene etter kontakt med luftveissekreter

Pasientplassering

- Pasienter som kan forurensne omgivelsene med urin, avføring, oppkast, luftveissekreter, puss eller andre kroppsvæsker på grunn av sykdom eller manglende personlig hygiene plasseres på enerom
- Enerom vurderes også for immunsvekkede pasienter og andre med økt risiko for å utvikle infeksjoner
- Ved kjent eller mistenkt infeksjon med enkelte smittestoffer, isoleres pasienten i henhold til lokale retningslinjer.

Personlig beskyttelsesutstyr (PB): hender (1)

Hvorfor bruke hansker?

- Hindrer smitte fra pasienten til helsearbeideren
- Hindrer smitte fra helsearbeiderens hender til pasienten
- Hindrer smitte mellom pasienter
- Fungerer som en ekstra barriere

Når bruke hansker?

- Ved kontakt med kroppsvæsker, slimhinner, ikke-intakt hud og forurensede gjenstander, utstyr og overflater
- Ved sår eller eksem på hendene. Sår dekkes med vanntett plaster

BP: hender (2)

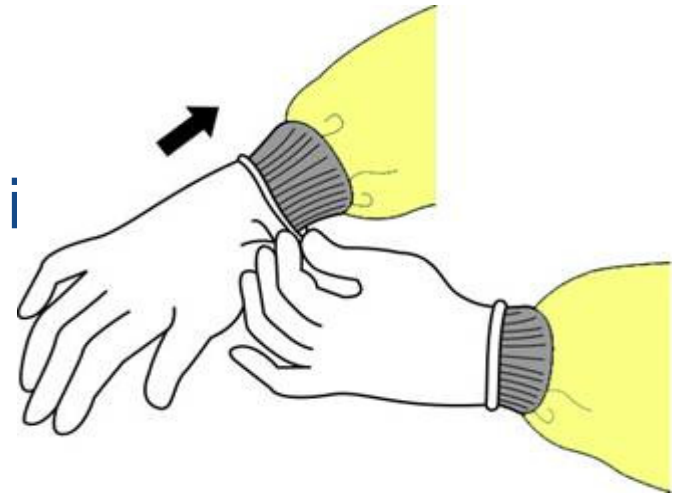
Riktig bruk av hansker

- Ha rene hender før hansker tas på
- Når hansker brukes sammen med annet beskyttelsesutstyr, ta hanskene på til slutt
- Hansker skiftes mellom arbeidsoppgaver, også hos samme pasient, dersom hanskene har kommet i kontakt med områder som kan være forurenset
- Hanskene fjernes umiddelbart etter avsluttet prosedyre og kastes
- Utfør håndhygiene straks hanskene er tatt av
- Arbeid "fra rent til skittent"
- Husk at hansker blir forurenset ved bruk. Pass på hvor du tar med hansker på

Hvordan ta på hansker

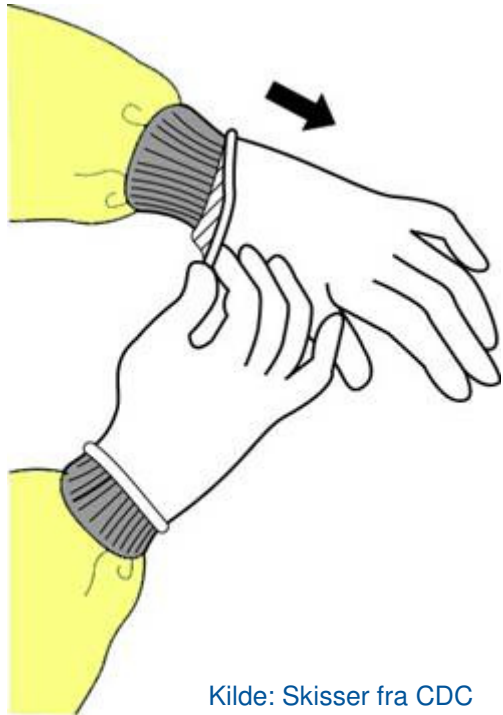
- Ta på hanskene sist
- Velg korrekt type og størrelse i forhold til oppgaven som skal utføres (ved håndtering av isolert pasient anbefales nitril eller lavallergene latex hansker)
- Stikk hånden inn i hansken
- Dra hansken over mansjett på frakken

Kilde: Skisser fra Centers for Disease Control and Prevention, USA

Fjerne hansker (1)

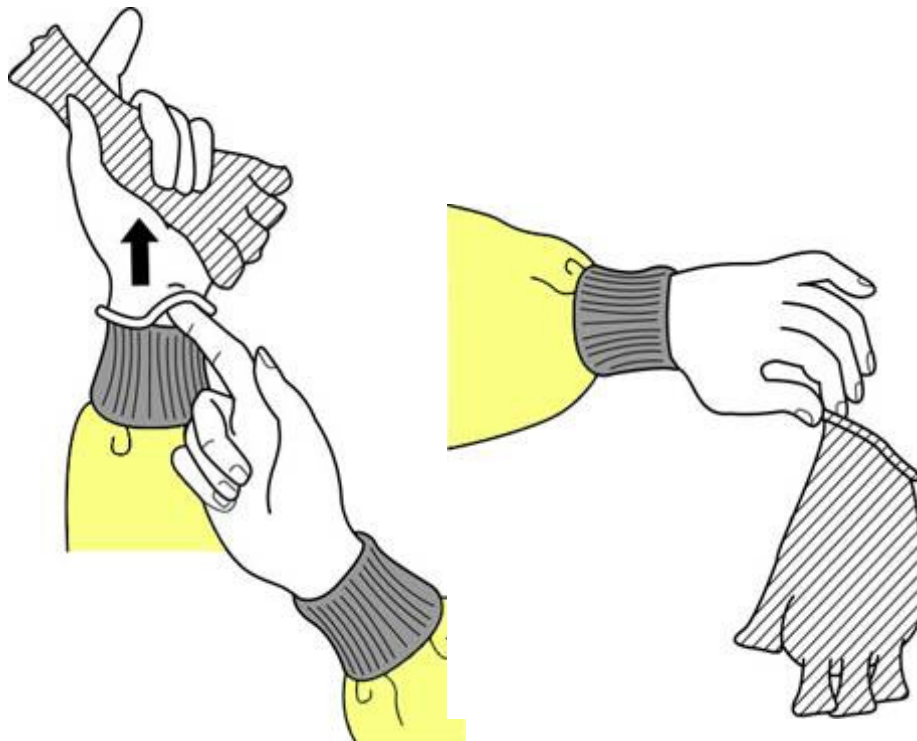

Kilde: Skisser fra CDC

- Gripe hanskekanten på utsiden nær håndleddet
- Dra hansken av hånden ved å vri hanskens innside ut
- Hold i hanske på motsatt hånd

Fjerne hansker (2)

- La pekefinger gli på innsiden av hansken ved håndleddet på den gjenværende hanske
- Dra av hansken fra innsiden ved å omslutte begge hanskene
- Hanskene kastes
- Utfør håndhygiene

Kilde: Skisser fra CDC

Folkehelseinstituttet - august 2009

PB: munn og nese (1)

Vurderes ved prosedyrer hvor det kan oppstå sprut av kroppsvæsker, inklusiv blod, sekreter og ekskreter, eller annet flytende materiale som kan inneholde smittestoffer

Kirurgisk munnbind

- For å beskytte nese og munn
- Munnbindet skal dekke både nese og munn. Minst mulig lekkasje langs kantene
- Bruk det bare én gang og kast det umiddelbart etter bruk. Ikke la det henge rundt halsen

PB: munn og nese (2)

Forts kirurgisk munnbind

- Fjern munnbind etter at du har tatt av hansker og utført håndhygiene. Utfør håndhygiene på nytt straks munnbindet er tatt av
- Kirurgisk munnbind forhindrer smitteoverføring fra den som bærer munnbindet. Hindrer spredning av større dråper fra nese og munn

Åndedrettsvern

- Åndedrettsvern er ikke en del av de basale rutinene, men brukes ved isolering for enkelte sykdommer som smitter via luft

Hvordan ta på seg munnbind

- Plasser munnbind over nese, munn og hake
- Tilpass metallbøylen over neserygg slik at munnbindet sitter godt
- Fest båndene/strikk
- Tilpass munnbindet så det sitter korrekt og godt

Kilde: Skisser fra CDC

Fjerne munnbind

Kilde: Skisser fra CDC

- Løsne det nederste festebåndet deretter det øverste
- Fjern fra ansiktet
- Kastes
- Utfør håndhygiene

Hvordan ta på seg åndedrettsvern

- Velg et godkjent åndedrettsvern
- Plasser over nese, munn og hake
- Tilpass metallbøyle over neserygg
- Fest åndedrettsvernet
- Tilpass så åndedrettsvernet sitter korrekt og godt
- Utfør tetthetstesting
 - Innhaler – åndedrettsvernet vil trekke seg sammen rundt nesen
 - Pust ut – kontroller for lekkasje rundt ansiktet

Kilde: Skisser fra CDC

Fjerne åndedrettsvern

Kilde: Skisser fra CDC

- Dra den nederste strikken over hodet først
- Fjern så den øverste strikken
- Kastes
- Utfør håndhygiene

PB: øyne

Visir og annen øyebeskyttelse

- Ved fare for sprut, bruk øyebeskyttelse eller visir for å beskytte slimhinnene i øynene
- Fjern øyebeskyttelse eller visir etter å ha fjernet hansker og utført håndhygiene. Festeband og brillestang er vanligvis ikke tilsølt og kan berøres med bare hender

Hvordan ta på øyebeskyttelse (briller/visir)

- Plasser briller over øynene og fest godt til hodet ved å knyte båndet bak hodet eller dra strikken bak ørene
- Plasser visir over ansiktet og fest til hodet ved å feste båndet
- Tilpass så det sitter korrekt og godt

Kilde:
Skisser
fra CDC

Fjerne briller/visir

- Grip festebånd med hanskefri hånd
- Fjern briller/visir fra ansiktet
- Engangs briller/visir kastes
- Flergangsbriller rengjøres/desinfiseres i henhold til anbefalinger fra leverandør og/eller lokale retningslinjer
- Utfør håndhygiene

Kilde: Skisser fra CDC

helseinstituttet - august 2009

PB: arbeidstøy og hud

Beskyttelsesfrakk

- Ved fare for sprut, bruk beskyttelsesfrakk i tillegg til arbeidstøyet for å beskytte arbeidstøyet og huden
- Ved store mengder søl brukes vannbestandig frakk
- Tilsølt frakk fjernes straks den aktuelle arbeidsoppgaven er avsluttet, og håndhygiene gjennomføres etterpå. Fuktig arbeidsdrakt skiftes også
- Samme frakk skal ikke brukes til mer enn én pasient (pasientbundet)
- Flergangs beskyttelsesfrakk byttes hvis den blir synlig tilsølt, og minst én gang per døgn

Hvordan kle på deg beskyttelsesfrakk

- Velg riktig type og størrelse
- Åpningen er bak
- Forsikre deg om at frakken er tett i hals og rundt midje

Fjerne beskyttelsesfrakk

- Løsne festebånd
- Dra frakken forsiktig over skuldre ved å omslutte/rulle frakkens bakside rundt forsiden
- Rull frakken forsiktig sammen
- Kastes
- Utfør håndhygiene

Kilde: Skisser fra CDC

Fjerning av PB: Håndhygiene

- Utfør håndhygiene umiddelbart etter å ha fjernet PB
 - Dersom hendene blir synlig tilsølt med organisk materiale under fjerning av PB, skal håndvask utføres før man fortsetter å fjerne det resterende PB
- Hånddesinfeksjon er første valg. Ved synlig forurensede hender benyttes håndvask med vann og såpe
 - Håndhygienefasiliteter skal være tilgjengelig ved pasientrommet

Håndtering av pasientnært utstyr (1)

- Brukt utstyr som er forurenset med kroppsvæsker eller som på annen måte kan være forurenset med smittestoffer, håndteres slik at det ikke kommer i kontakt med hud eller slimhinner, tøy eller annet utstyr
- Alt utstyr som skal brukes om igjen, må være omhyggelig rengjort og desinfisert eller sterilisert, før det brukes til andre pasienter
- Engangsutstyr skal ikke brukes om igjen og kastes etter gjeldende rutiner

Renhetsgrad – krav til utstyr

Spaulding E.H. (1972) risikoklasser av medisinsk utstyr

Ikke-kritisk utstyr	Semi-kritisk utstyr	Kritisk utstyr
Rent	Desinfisert	Sterilt
Utstyr som kommer i kontakt med hel hud	Utstyr som kommer i kontakt med slimhinner og ikke-sterile kroppsområder	Utstyr som kommer i kontakt med blodbanen, sterilt vev og sterile kroppsom
Eksempel: Transcutant-ultralydhode Stetoskop	Eksempel: Oraltermometer fleksibelt- bronkoskop, -gastroskop	Eksempel: Intra-vaskulærkateter artroskop, biopsitang,

Folkehelseinstituttet - august 2009

Renhold og desinfeksjon

- Ved søl av kroppsvæsker på inventar, berøringspunkter og flater, fjernes dette, og området desinfiseres med egnet desinfeksjonsmiddel
- Vanlig renhold utføres i tråd med virksomhetens renholdsplan

Avfallshåndtering

- Smittefarlig avfall skal håndteres på en forsvarlig måte
- Virksomheten skal i sitt internkontrollsystem ha rutiner for håndtering av avfall, inkludert rutiner for håndtering av smittefarlig avfall
- Smittefarlig avfall skal emballeres på en slik måte at det egner seg for lagring og transport uten at det medfører smittefare
- Emballasje og merking skal være i henhold til kravene for emballering av infeksjonsfremmende stoffer

Håndtering av sengetøy og tekstiler

- Sengetøy og tekstiler som er forurenset med kroppsvæsker må håndteres, emballeres og transporteres som smittetøy, og på en slik måte at det ikke kommer i direkte eller indirekte kontakt med hud, slimhinner eller personalets arbeidstøy
- Synlig tilskitnet arbeidstøy byttes straks

Trygg injeksjonspraksis (1)

- Bruk aseptisk teknikk og sterilt injeksjonsutstyr
- Bruk ny sprøyte for hver pasient, selv om spissen skiftes
- Bruk sterilt infusjonssett
 - Infusjonssett benyttet til klare væsker uten medikamenttilsetninger kan henge inntil 96 timer uten å skiftes
 - Dersom flere infusjonsposer skal benyttes, skal frakoblingen skje mellom intravenøssett og -pose, og ikke ved kobling til kanyler. Infusjonssett benyttet til blod, blodprodukter, væsker med medikamenttilsetninger, parenteral ernæring, lipidstoffer og liknende skal skiftes for hver infusjon. Sprøyte og spiss er kontaminert når de har vært benyttet på en pasients infusjonssett eller intravenøspose

Trygg injeksjonspraksis (2)

- Bruk engangsampuller eller -hetteglass fremfor flerdosehetteglass
- Ikke bruk samme engangsampulle eller -hetteglass til flere pasienter og ikke spar på rester til senere bruk
- Alle membraner på hetteglass desinfiseres med egnet desinfeksjonsmiddel
- Dersom flerdosehetteglass benyttes, bruk steril engangsspiss og sprøyte hver gang membranen penetreres
- Ikke ta flerdosehetteglass ut av medisinrommet og oppbevar det ikke i nærheten av pasientbehandlingsområdet

Desinfeksjon av hud (1)

- Ved venepunksjon og før intradermale, subkutane eller intramuskulære injeksjoner: Ikke dokumentert at desinfeksjon før prosedyrene reduserer infeksjonsrisikoen. Ut fra et føre-var prinsipp anbefales likevel desinfeksjon av huden før man utfører prosedyrene i helseinstitusjoner
- Korttidsvirkende huddesinfeksjonsmiddel (alkoholer) er tilstrekkelig
- Huddesinfeksjon er nødvendig før penetrasjon av huden med intravaskulære katetre som ikke skal fjernes umiddelbart. Jo lengre tid fremmedlegemet skal ligge under huden, jo grundigere desinfiseres det. Huddesinfeksjonsmiddel med både korttids- og langtidseffekt (f.eks. klorheksidinsprit) benyttes

Desinfeksjon av hud (2)

- Preoperativt og før invasive radiologiske prosedyrer desinfiseres huden grundig etter virksomhetens retningslinjer. Huddesinfeksjonsmiddel med både korttids- og langtidseffekt (f.eks. klorheksidinsprit) benyttes
- Hud som er synlig tilskitnet vaskes alltid først og desinfiseres deretter før penetrasjon

Beskyttelse mot stikkskader

- Håndter skjærende og stikkende utstyr slik at du unngår skader:
 - Ikke sett beskyttelseshetter tilbake på brukte kanyler
 - Ikke fjern brukte kanyler fra sprøyter
 - Ikke bryt og bøy kanyler.
 - Skjærende og stikkende engangsutstyr kastes umiddelbart i kanylebokser som deretter lukkes forsvarlig. Bruk emballasje som sikrer mot gjennombrudd, brekkasje og lekkasje
 - Ha boksene så nær brukerstedet som mulig
 - Fyll boksene bare $\frac{3}{4}$ fulle og forsegl dem før transport

Aktuelle referanser - forskrifter

- Forskrift om smittevern i helsetjenesten
<http://www.lovdata.no/for/sf/ho/xo-20050617-0610.html>
- Forskrift om vern mot eksponering for biologiske faktorer (bakterier, virus, sopp m.m.) på arbeidsplassen
- <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-19971219-1322.html>
- Forskrift om smittefarlig avfall fra helsetjeneste og dyrehelsetjeneste mv.
<http://www.lovdata.no/for/sf/md/xd-20051011-1196.html>

Aktuelle referanser - standarder

- NS-EN 1500 Hånddesinfeksjonsmidler
- NS-EN 12791 Kirurgisk hånddesinfeksjon
- NS-EN 149:2001/AC2002 Åndedrettsvern
- NS-EN 455 1-3 Hansker
- NS-EN 14683 Kirurgisk munnbind

Aktuelle referanser - Arbeidstilsynet

- Faktasider om hansker
<http://www.arbeidstilsynet.no/c26976/faktaside/vis.html?tid=28214>
- Personlig verneutstyr
<http://www.arbeidstilsynet.no/stikkord/vis.html?tid=28407>

Veileder til forskrift om biologiske faktorer

- <http://www.arbeidstilsynet.no/c28864/artikkel/vis.html?tid=28908>

Aktuelle referanser

– veiledere fra Folkehelseinstituttet

- Smittevern 9 Isoleringsveilederen
<http://www.fhi.no/dav/A6C04CB312.pdf>
- Smittevern 11 håndhygieneveilederen
<http://www.fhi.no/dav/A670B7F77D.pdf>
- Smittevern 15 Rettleiar til forskrift om smittevern i helsetenesta
<http://www.fhi.no/dav/912976c21a.pdf>
- Smittevern 18 Smittevernhandboka

